

10 KYSYMYSTÄ LUKIVAIKEUDESTA

Jokaisessa koululuokassa keskimäärin yhdellä tai kahdella lapsella on lukivaikeus.

ANU VALLINKOSKI | KUVAT SUVI ELO

1 MITEN LUKIVAIKEUS ILMENEE, vastaava tutkija **Riikka Heikkilä** *Niilo Mäki Instituutista?*

Se voi näkyä varsin monella tapaa. Ensimmäiset merkit voi huomata jo ennen kouluikää. Esimerkiksi kirjaimet eivät jää mieleen ja oman nimen kirjoittaminen on hankalaa. Myöhemmin koulussa lukivaikeus voi ilmetä esimerkiksi virheellisenä lukemisena ja kirjoittamisena.

Etenkin vierasperäisten sanojen tai peräkkäisiä konsonantteja sisältävien sanojen lukeminen voi olla vaikeaa. Traktori ja magnetofoni eivät millään mene oikein. Kirjoittaessa kaksoiskonsonantit tyypistyvät.

Lukivaikeus voi olla myös lukusujuvuuden hankaluutta. Tällöin lukeminen on työlästä ja vie paljon pidemmän ajan kuin muilla ikätovereilla.

Monesti lukivaikeus näkyy myös ongelmina luetun ymmärtämisessä.

2 MISTÄ LUKIVAIKEUS JOHTUU?

Lukivaikeus on usein perinnöllistä muttei aina. Lapsella voi olla lukivaikeus, vaikka sitä ei lähisuvussa esiintyisikään. Perimätämme on tunnistettu geenejä, jotka aiheuttavat poikkeamia kielelliseen käsittelyyn keskittyvissä aivoalueissa.

Monesti lukivaikeuden takana on fonologisia eli äänteiden erotteluun liittyviä pulmia. Nämä vaikeudet näkyvät etenkin lukemisen ja kirjoittamisen epätarkkuutena.

Toisaalta lukivaikeuden taustalla voi olla puutteita nopean nimeämisen taidoissa. Silloin tuttujenkin nimikkeiden, kirjainten tai numeroiden hakeminen mielestä on työlästä. Tämä taito vaikuttaa lukusujuvuuteen. Joillekin sekä äänteiden erottaminen että nopea nimeäminen voi olla hankalaa.

Lukivaikeus ei liity älykkyyteen. Amerikkalaisien määritelmien mukaan lukivaikeudessa lukeminen on hankalampaa kuin lapsen älykkyyden perusteella voisi odottaa.

3 ONKO LUKIVAIKEUS HELPPO TUNNISTAA?

Lukivaikeudesta voi puhua jonkinlaisena jatkumona. Sen toisella laidalla lukeminen on hyvin vaikeaa ja toisessa päässä viiva lukivaikeuden ja normaalin kehityksen hitauden välillä on veteen piirretty. Varsinkin koulupolun alussa lasten lukuvalmiudet ovat hyvin erilaiset. Toiset lukevat romaaneja, ja toiset eivät ole lukemista edes harjoitelleet.

Nykyisin lukipulmien tunnistaminen on helpompaa kuin takavuosina. Nyt lukivaikeus tunnetaan paremmin kuin ennen ja sen tunnistamiseen on luotu paljon erilaisia välineitä ja testejä.

Opettajien ja erityisopettajien tehtävä on seurata, miten lapsen lukutaito kehittyy suhteessa ikätasoon. Jo esikoulun henkilökunta voi huomata siitä varhaisia merkkejä.

Riippuu paljolti koulun käytännöistä ja resursseista, miten hyvin lukivaikeudet huomataan. Monissa koulussa tehdään lukitestejä säännöllisesti.

Lukemisen ja kirjoittamisen tarkkuuden ongelmat on yleensä helpompi huomata kuin lukusujuvuuden vaikeudet, sillä oppilas voi kirjoittaa lähes virheettömästi, vaikka lukeminen olisi työlästä.

Vanhempien hälytyskellojen pitäisi soida, jos läksyjen tekeminen on lapselle toistuvasti vastenmielistä ja hankalaa. Taustalla voi olla lukivaikeus.

Erityisen tarkkaan kannattaisi seurata lasta, jonka lähisuvussa on oppimisvaikeuksia.

4 MITEN VANHEMMAT VOIVAT TUKEA LASTA, JOLLE LUKEMINEN ON VAIKEAA?

Lukeminen on paras lääke lukivaikeuteen. Jo ennen kouluikää vanhempi voi lukemalla syöttää lapsessa innon lukemiseen ja kirjoihin. Satujen kuunteleminen kehittää myös lapsen sanavarastoa ja kuullun ymmärtämistä.

Ääneen lukemista voi hyvin jatkaa vielä kouluikäisellekin lapselle. Taitoja voi myös harjoittaa vaikkapa yhdessä vuoron perään ääneen lukemalla.

SÄHKÖINEN SEULA KOKO LUOKALLE

Oppimisvaikeuksiin paneutuneen *Niilo Mäki Instituutin Lukino*-hanke kehittää menetelmiä lukivaikeuden tunnistamiseen.

Se julkistaa ensi syksynä kouluille tarkoitettua sähköisen seulatehtävän, jonka avulla voi arvioida koko luokan lukivalmiuksia kerralla. Tehtävän avulla oppilaiden joukosta voi seuloa ne lapset, joilla saattaa olla lukivaikeuden riskiä. Sen perusteella voi löytää lapset, joiden lukua kirjoitustaitoa pitää arvioida tarkemmin.

Lisäksi kehitteillä on uusia välineitä yksilölliseen arviointiin sekä väline nopean nimeämisen arviointiin.

Hankkeessa rakennetaan opettajille myös työkalua, jonka avulla voi seurata, onko oppilaalle annettu tuki vaikuttanut lukivaikeuteen. Jos vaikeus ei ole lieventynyt, tukikeinoja voi muokata

Salla Tähtiselällä on lukivaikeus, joka kulkee suvussa: "Joskus, kun olen ollut ihan väsynyt tähän, äiti on kannustanut ja motivoinut". Äiti Asta Tähtinen tietää, mistä puhuu.

Vanhemman ensisijainen tehtävä on tukea lasta ponnisteluissa, ei ryhtyä opettajaksi. Hänen pitää huolehtia siitä, että tieto lapsen lukemisen pulmista kulkee kouluun. Opettaja ei voi tietää ongelmista läksyjen teossa, jollei sitä kerrota.

Vanhemman kannattaa olla tarkkana myös siitä, ettei kuormitus kasva lapselle liian suureksi.

5 MILLAISIA TUKITOIMIA KOULU VOI TARJOTA?

Opettaja voi pitää lukemista jatkuvasti kannustavasti esillä. Hän voi antaa lukuläksyjä, pitää erillisiä lukutunteja, kirittää hankkimaan lukudiplomeja...

Jos lapsella on tunnistettu lukivaikeus, erityisopetuksellinen tuki voi olla tarpeen. Tuki riippuu lapsen kehitysvaiheesta. Pitääkö harjoitella kirjaimia tai tarkkaa lukemista? Lukemisen sujuvuutta voi kehittää esimerkiksi yksittäisiä tavuja lukemalla.

Alakoulun ylemmillä luokilla keskitytään usein luetun ymmärtämiseen. Voi harjoitella esimerkiksi ymmärtämistä tukevia lukutekniikoita. Opiskelun apuna voi opetella käyttämään äänikirjoja.

Lukivaikeutta ei tarvitse diagnosoida lääkärin vastaanotolla, vaan opettajan tai erityisopettajan tekemä lukivaikeuden tunnistus riittää. Suomessa valtaosa lukivaikeuteensa tukea saavista lapsista ei olekaan saanut diagnoosia.

Jotta lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus voidaan ylioppilastutkinnossa ottaa huomioon, tulee kokelaan hankkia asiaa koskeva lausunto, jonka antaa lausunnon asiaan perehtynyt erityisopettaja, psykologi tai puheterapeutti.

6 ENTÄ JOS KOULUN TUKI EI RIITÄ?

Silloin tukea voi hakea koulun ulkopuolelta. Neuropsykologisesta kuntoutuksista on usein apua lapsille, joilla on sitkeitä oppimisvaikeuksia.

Yleensä koulupsykologi tekee tutkimukset ja tarvittaessa lähetteen eteenpäin kunnalle, joka päättää, myöntääkö se lapselle maksusitoumuksen neuropsykologiseen kuntoutukseen.

Tutkimuksiin voi hakeutua myös yksityiselle puolelle. Monet yksityiset lasten sairauslukuutukset korvaavat tutkimuksia, mutta eivät yleensä kuntoutusta.

>>

”Testin jälkeen KOULUNKÄYNTI HELPOTTUI”

Alakoulun neljännellä luokalla naantalilainen **Salla Tähtinen** luki vain vaivoin, lukeminen oli hidasta ja virheellistä, välillä teksti muuttui mielessä joksikin aivan muuksi. Kirjoittaessa kissasta tulikin kisa tai kissa, ja englannin sanojen opettelu tuntui mahdottomalta.

Ongelmat saivat Sallan äidin miettimään, voisiko kyse olla lukivaikeudesta.

Ja olihan se: koulupsykologin testeissä epäily sai vahvistuksen.

– Testin jälkeen koulunkäynti helpottui. Sain oppikirjoista äänikirjaversiot ja kirjoitustehtäviäni kevennettiin. Lukuaineet sujuivat hyvin, mutta kielet ja äidinkieli olivat edelleen hankalia, **Salla Tähtinen**, 17, kertaa.

Sittemmin yläasteella ja lukiossa Salla on saanut erityisopettajilta tukiopetusta ja vinkkejä erilaisista luku- ja muistitekniikoista. Kokeita hän on saanut suorittaa kahdessa osassa, jolloin luku-urakka on helpottunut.

Tukitoimien ansiosta kielten opiskelu on alkanut vähitellen sujua, mutta kirjoittaessa tulee edelleen virheitä niin suomeksi kuin vierailta kielillä.

– Joskus on ollut hetkiä, jolloin olen ajatellut, että en jaksa enkä pysty. Nyt tuntuu kuitenkin siltä, että olen muiden kanssa samassa kelkassa, en siellä jossain jäljessä.

Monen lukivaikeus paljastuu vasta lukion ensimmäisen luokan seulonnoissa. Lukiossa Salla onkin saanut kohtalotovereita.

– Henkisesti on helpottanut, kun olen huomannut, etten ole yksin. Peruskoulussa, minä olin se ainoa, jolla oli lukivaikeus.

Moni on joutunut lukivaikeuden vuoksi kiusatuksi, mutta Sallalle lukemisen pulmista ei ole huomauteltu – päinvastoin hän kertoo nauravansa omille koomisille lukuvirheilleen.

Vaikka lukeminen on edelleen hidasta, Salla lukee verrattain paljon. Koulukirjojen lisäksi hänen käsissään kuuluu ainakin muutama dekkari kuussa.

Lukion Salla aikoo suorittaa neljässä vuodessa, mutta muutoin tulevaisuus on vielä auki.

– Minua kiinnostaa niin moni asia: yhteiskuntaoppi, historia, kemia... Ajattelen, että voin päästä opiskelemaan mihin tahansa, jos vain jaksan tehdä töitä ja uskon itseäni, Salla Tähtinen sanoo.

*Hälytyskellojen
pitäisi soida, jos
läksyjen tekeminen
on toistuvasti
hankalaa.*

Kuntoutus ei ole rakettitiedettä, monet sen menetelmät ovat tuttuja koulustakin. Kuntoutuksessa lasta tuetaan tavallisesti yksilöllisemmin kuin koulussa.

7 MIKSI LUKIVAIKEUTEEN KANNATTAA PUUTTUA?

Lukivaikeuden hoitamatta jättämisestä voi seurata negatiivinen kehä. Vaikeus voi näkyä pulmina luetun ymmärtämisessä, jolloin ongelma heijastuu kaikkiin lukuaineisiin. Samoin vieraiden kielten opiskelu on hankalaa. Ja kun opiskelu tuntuu vaikealta ja työläältä, laskee helposti motivaatiokin.

Alisuoriutuminen koulussa voi rajata jatko-opintomahdollisuuksia, jolloin unelmaura voi jäädä lapselle haaveeksi.

Mitä varhaisemmin lukivaikeuteen puuttuu, sitä todennäköisemmin voi ehkäistä tällaisia kielteisiä kehiä.

8 VOIKO LUKIVAIKEUDESTA SEURATA JOITAIN HYVÄÄ?

Taannoin joku puhui lukivaikeudesta supervoimana, mutta sitä se ei ole. Lukivaikeus voi tosin opettaa sinnikkyyttä ja ahkeruutta, sillä voittaakseen lukemisen pulmat lapsen pitää harjoitella ja tehdä töitä tavallista enemmän.

9 VOIKO LUKIVAIKEUDEN SELÄTTÄÄ?

Kyllä ja ei. Jos lukivaikeus on melko lievä ja lukemista ja kirjoittamista harjoittelee ahkerasti, voi se lievittyä niin, ettei juuri arjessa haittaa.

Hyvin hankala lukivaikeus, jonka taustalla on nimeämisen pulmia, voi kulkea tavalla tai toisella mukana koko elämän. Vaikeuksia voi kuitenkin yleensä lievittää harjoittelemalla.

Lukivaikeuden kanssa voi oppia elämään: se on vain yksi saari elämän meressä.

10 MITEN TAVALLISTA ON, ETTÄ LUKIVAIKEUS HUOMATAAN VASTA AIKUISIÄLLÄ, neuropsykologian erikoispsykologi Johanna Nukari Kuntoutussäätiöstä?

Mitä vanhemmasta henkilöstä on kyse, sen todennäköisempää on, ettei lukivaikeutta ole havaittu kouluiässä. Mutta kyllä meillä edelleen on ihmisiä, jotka valmistuvat peruskoulusta ilman, että heidän lukivaikeuttaan on huomattu.

Vielä aikuisiälläkin voi olla tietämätön omasta oppimisvaikeudestaan. Omaa lukusujuvuuttaan ei oikein aikuisena pääse vertailemaan muihin.

Aikuisiakin hakeutuu neuropsykologisiin tutkimuksiin lukivaikeusepäilyn vuoksi. Monelle diagnosi on vapauttava kokemus: en olekaan laiska, vaan hankaluuksille on toinen selitys.

Aikuisiällä voi hakea lukivaikeuteensa tukea. Voi harjoitella erilaisia lukustrategioita tai digitaalisten apuvälineiden käyttöä. Lukivaikeus on peruste saada Celia-kirjaston äänikirjat ilmaiseksi käyttöönsä. Myös psyykinen tuki on monelle tärkeää. ■

Perinnöllinen lukivaikeusriski muoaa aivojen kielellisiä valmiuksia ja näkyy jo vauvojen aivojen toiminnassa.

PETER PALO-OJA

LUKIVAIKEUTTA VOI EHKÄISTÄ JO VAUVAIÄSSÄ

Voisiko lasten lukivaikeuksia ehkäistä jo vauvaiässä? Voiko musiikin kuuntelu siivittää vauvan kielellisen kehityksen vauhtiin? Tällaisia kysymyksiä *Helsingin yliopistossa* vuonna 2014 alkanut *Lukivauva*-hanke parhaillaan selvittää.

- Lukivaikeuksien takana on tavallisesti ongelmia fonologiassa prosessoinnissa eli siinä, miten kuulemme ääniteitä. Lukivaikeudessa ääniteitä on hankala yhdistää kirjaimiin. Tiedämme myös, että äännejärjestelmä opitaan jo pikkuvauvana, psykologian professori ja hankkeen johtaja **Teija Kujala** selittää.

Vuosien mittaan tutkimukseen on osallistunut yli 200 vauvaa. Noin 150:llä heistä on perinnöllinen alttius lukivaikeudelle, mutta lopuilla ei ole lähisuvussa lukemisen pulmia. Jälkimmäiset ovat verrokkiryhmä.

Lukivaikeusriskisistä vauvoista 50 sai kuuden ensimmäisen kuukautensa aikana kuunneltavakseen selvästi äännettyä laulua, 50 instrumentaalimusiikkia ja 50 vauvan vertailuryhmä jäi ilman musiikkikuntoutusta. Perheiltä kysyttiin myös, kuulevatko vauvat kotona musiikkia.

- Mittasimme vauvojen aivotoimintaa heidän kuunnellesaan musiikkia selvittääksemme, kuinka he havaitsivat ääniteitä. Lasten varttuessa olemme tehneet mittauksia uudelleen. Lisäksi olemme tehneet lapsille kielellisiä testejä ja kyselyitä vanhemmille.

Parhaillaan käynnissä on lasten viisivuotisseuranta. Seuraavan kerran heidän kielellistä kehitystään seurataan ensimmäisenä kouluvuonna.

- Jo nyt saatujen tulosten perusteella näyttää siltä, että vauvana saatu musiikkikuntoutus parantaa kielellistä kehitystä. Laulettu musiikki petraa kehitystä hiukan paremmin kuin instrumentaalimusiikki, mutta ero on hyvin pieni.

Hän toteaa, että jos alustavat tulokset vahvistuvat, vastaisuudessa neuvolat voivat suositella ennaltaehkäisevää musiikkikuntoutusta kaikille vauvaperheille.

- Tuloksia voi hyödyntää maailmanlaajuisesti. Musiikki on edullinen ja helppo kuntoutumuoto. Sitä voi toteuttaa missä vain, Teija Kujala tähdentää.

TURVAA ja TOIVOA

Valtakunnalliset lastensuojelupäivät®

4.–5.10.2022

Lahden Sibeliustalolla

Juontajana
Fanny Fröman

Pääpuhujina mm.

Kirsi Peltonen	Mona Moisala
Rajkumar Sabanadesan	Elina Pekkarinen
Maaret Kallio	Johanna Laisaari

Muuta upeaa:

Näyttelyalue	Kokemusklubi
Hyvin sanottu -kahvila	